

שיעור מס' 4 - לכיתות ט'

הנושא: העלייה השלישית

הספר: מסע אל העבר – המאה ה – 20 בזכות החירות

יחידה 1 – פרק ג' עמ' 68 - 74.

המושג: עלייה ציונית

מושגים שיילמדו במהלך השיעור: הגירה – עלייה, גורמי דחיפה, גורמי משיכה, קיבוץ, מושב

הגירה = מעבר מארץ מולדת לארץ אחרת.

עלייה = מושג המשמש לתיאור הגירת יהודים לארץ-ישראל. מקורו בתקופת התנ"ך, במושג "עלייה לרגל". "עלייה לרגל" – לא"י, לירושלים, מן התפוצות. העלייה נתפסת כמעשה חיובי בעוד ה"ירידה", עזיבת הארץ נתפסת כמעשה שולי. כלומר "עלייה" ו"ירידה" הם מושגים שיש בהם מימד של שיפוט ערכי על הבחירה היכן לחיות. חשוב לציין כי "עלייה" ו"ירידה" הם מושגים המשמשים רק אותנו הישראלים, בעוד בעולם מתייחסים לכל מי שעוזב את מולדתו ובא לחיות בארץ אחרת כאל "מהגר".

עליות ציוניות = הכינוי לעליות שהחלו בשנת 1882, בפעילותן של אגודות "חובבי ציון". המניע לעלייה היה מניע לאומי. הוא נבע מן ההכרה כי היהודים הם לאום ועליהם לבנות לעצמם בכוחות עצמם מדינה משלהם בא"י. עד 1882 היו עליות של יחידים לא"י, במהלך כל השנים, אך המניע לעליות אלו היה מניע דתי.

המיומנויות:

1. הפקת מידע מפסקה
2. ארגון מידע על-פי נושאים
3. הפקת מידע ממקורות חזותיים (תמונות, מפות)
4. התמקדות במילים מרכזיות בכותרת

נושא מדגים: העלייה השלישית – "עליית החלוצים"

מהלך השיעור:

1. רקע: העליות הציוניות לפני קום המדינה
2. תבנית לניתוח עלייה
3. הפקת מידע באמצעות כותרות ומשפטים מרכזיים בכל פסקה וארגונו בטבלה
4. הפקת מידע נוסף מן התמונות
5. הפקת מידע מן המפה

1. רקע: העליות הציוניות לפני קום המדינה

1882 – 1904 – העלייה הראשונה, העלייה שהקימה את ה"מושבות": ראשון לציון, ראש-פינה, רחובות וכו'. דמות מפורסמת: הברון רוטשילד. הגורם המרכזי לעלייה – "סופות בנגב" ברוסיה, גל אנטישמיות קשה.

1904 – 1914 – העלייה השנייה. העלייה שהקימה את ה"קבוצה": כנרת, דגניה. העלייה שהקימה את תל-אביב, העיר העברית הראשונה. דמויות מפורסמות: דוד בן-גוריון, רחל המשוררת.

1914 – 1919 – מלחמת העולם הראשונה, אין עליות לא"י

תקופת המנדט הבריטי:

1919 – 1923 – העלייה השלישית, "עליית החלוצים", העלייה שהקימה את הקיבוצים – תל-יוסף ועין חרוד, את המושב: "נהלל". דמות מפורסמת: רוטנברג – "הזקן מנהריים" – תחנת החשמל הראשונה בנהריים.

1924 – 1928 - העלייה הרביעית, עלייה בורגנית, רבים מעולי עלייה זו נקלטים בערים. מקימים את "מושבות השרון" – "מושבות ההדרים" הרצלייה, רעננה. התפתחות מואצת של תל-אביב.

1931 - 1939 – העלייה החמישית. 20% מהעולים באו מגרמניה, ברחו מהיטלר, שעלה לשלטון ב – 1933. תרמו להתפתחות התעשייה והבנקאות, לפיתוח חיפה תל-אביב וירושלים.

גל העליות פסק במהלך מלחמת העולם השנייה.

2. תבנית לניתוח עלייה ציונית לארץ-ישראל

1. מידע כללי על העלייה: זמן, ארץ המוצא, מאפייני העולים
2. גורמי הדחיפה של העולים מארץ המוצא
3. גורמי המשיכה של העולים לארץ-ישראל
4. תרומתה של העלייה ל"מפעל הציוני".
5. קשיים בהם נתקלו העולים.

הטבלה מוצגת במסמך מצורף.

3. הפקת מידע באמצעות כותרות ומשפטים מרכזיים בכל פסקה וארגונו בטבלה

א. כותרות הפרק

הכותרת העיקרית: "עליית החלוצים" – העלייה השלישית
1. מהו הכינוי שקבלה עלייה זו?

חלוץ = ראשון. ב"ציונות" – התייחסות ל"חלוץ" – אדם שעוסק בעבודה חקלאית. חשוב להסביר דווקא ל"עולים חדשים" את השינוי המשמעותי עבור יהודים שבחרו לעלות לא"י באותה תקופה, הבחירה להתפרנס מחקלאות, תחום שאינו מוכר ליהודי הגולה, ויש לו משמעות חשובה במיוחד באותה תקופה.

ב. כותרות המשנה

העלייה לארץ-ישראל מתחדשת

א. מהי השאלה העולה מן הכותרת?

ב. איתור המידע בפסקה - המידע נמצא בשורות המסכמות את הפסקה

על ייחודה של עלייה זו - מידע בסעיף שכותרתו:

חברי ה"חלוץ" עולים לארץ לאחר הכשרה

א. מה ניתן ללמוד מן הכותרת אודות העולים?

הכשרה = הכנה. העולים מתכוננים לאורח חיים חדש

"גורמי הדחיפה" מאירופה ו"גורמי המשיכה" לארץ-ישראל

גורמי דחיפה = סיבות בגללן החליטו לעזוב את המולדת

גורמי משיכה = סיבות בגללן החליטו לבחור בעלייה לארץ-ישראל

א. מהם 2 "גורמי הדחיפה" עליהם מסופר בסעיף זה?

ב. מהם 2 "גורמי המשיכה" עליהם מסופר בסעיף זה?

על תרומתם של העולים ל"מפעל הציוני":

העולים עוסקים בסלילת כבישים

העולים נקלטים בעיר ובהתיישבות החקלאית.

המידע החשוב בסעיף "העולים נקלטים בעיר ובהתיישבות החקלאית" – מודגש בספר.

4. הפקת מידע מתמונות

בסעיף המתייחס ל"עלייה השלישית" יש מספר תמונות:

עמ' 69 - לשים לב לבגדי העולים – המצביעים על שוני תרבותי, על תנאי אקלים

שונים, הדרך בה מחזיקים את כלי העבודה.

עמ' 70 למטה – תמונה נוספת של פועלת נשים הבוחרות לעבוד בעבודה פיזית

קשה. מקור מעניין – מכתב של פועלת על ההתרגשות לקראת יום

העבודה הראשון.

5. הפקת מידע ממפה

המפה בעמוד 73 מציגה את שני ריכוזי ההתיישבות החשובים של עלייה זו. יש מקום להדגיש:

א. היכן התיישבו בני העלייה השלישית?

1. בצפון – עמק יזרעאל.

2. במרכז - רעננה, רמת-השרון, שכונת בורוכוב, רמת-גן.

ב. כמה יישובים הקימו בני עלייה זו?

ג. מדוע בחרו להתיישב דווקא באזורים אלו?

ההתיישבות בעמק יזרעאל היא "חלוציות" שהייתה כרוכה בייבוש ביצות, הכשרת קרקע שלא הייתה מותאמת לחקלאות. ההתיישבות באזור המרכז היא התיישבות "עירונית".

טבלה מסכמת – בעמוד הבא.

על-סמך תבנית זו, אפשר לנתח:

את העלייה הרביעית עמודים 75 – 78.

את העלייה החמישית, עמודים 131 - 136